

ROMUALD NOWAK

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Brzegu

Omne trinum perfectum – wkład Maxa Drischnera, Kurta Masura i Jana Miluna w kulturę muzyczną Brzegu

Omne trinum perfectum – the contribution of Max Drischner, Kurt Masur and Jan Milun to the musical culture of Brzeg

Summary: Thanks to its exquisite pipe organ, the sound of which guaranteed broad concert possibilities, the Church of St Nicholas became the centre of musical life in Brzeg, especially that the interior of the church was spacious, had very good acoustics and offered an impressive seating capacity. Concerts were thus organized on the initiative of successive organists and cantors, in particular Cantor Erdmann Jung and organist Carl Förster, both active in the 2nd half of the 19th century. Cantor Jung died in 1891 and was succeeded by Paul Hielscher, a distinguished organ master and a pedagogue. Hielscher continued to organize concerts that showcased the potential of Engler's organ and the two parish choirs (men's and boys'). Hielscher's successor Max Drischner proved a distinguished animator of the musical scene in Brzeg during the interwar period. After the end of World War II, it took three decades before the first concert was organized in the Church of St Nicholas on 10th October 1975, as a part of the third edition of The Opole Organ Days dedicated to Johann Sebastian Bach's music (despite the fact that the renovation of the church had been completed several years earlier, i.e. in 1967). In fact, it was two world-class musicians born in Brzeg before the war: the great German conductor Kurt Masur and Jan Milun, an opera singer and a concert organizer active in the US, who successfully revived the concert activity at St Nicholas Church in Brzeg. Their respective contributions are discussed in detail in the present article.

Keyword: St Nicholas Church, pipe organ, Michael Engler, Paul Hielscher, Max Drischner, Kurt Masur, Jan Milun, Silesian Music Festival "Understanding"

Streszczenie: Kościół św. Mikołaja dzięki wspaniałemu prospektowi organowemu, którego brzmienie dawało duże możliwości koncertowe, zaczął odgrywać znaczącą rolę w życiu muzycznym Brzegu. Dodatkowym atutem była przestrzeń kościoła z bardzo dobrą akustyką i dużą

liczba miejsc siedzących, dzięki czemu można było pomieścić wielu słuchaczy. Inicjatorami koncertowej działalności w kościele byli z reguły kolejni organiści i kantorzy. W drugiej połowie XIX w. byli to kantor Erdmann Jung i organista Carl Förster. Po śmierci kantora Junga w 1891 r. funkcję organisty w kościele św. Mikołaja objął Paul Hielscher, wybitny organista i pedagog, który także organizował koncerty, wykorzystując znakomite możliwości instrumentu Englera oraz działające przy parafii chóry – męski i chłopięcy. Następcą Hielschera został Max Drischner, który był niezwykle osobowością i wywarł znaczący wpływ na życie muzyczne Brzegu w okresie międzywojennym. W pierwszym okresie funkcjonowania wyremontowanego w 1967 r. kościoła św. Mikołaja nie wykorzystywano, znanych już znacznie wcześniej, jego watorów koncertowych. W powojennej historii pierwszy koncert odbył się w tej świątyni dopiero 10 października 1975 r., w ramach III Opolskich Dni Oratoryjnych, poświęconych twórczości Jana Sebastiana Bacha. Ożywienie i aktywność koncertową zawdzięcza jednak parafia dwóm pochodzącym z Brzegu zagranicznym znakomitościom artystycznym – wybitnemu dyrygentowi niemieckiemu Kurtowi Masurowi oraz śpiewakowi i organizatorowi Janowi Milunowi. Ich związki z życiem muzycznym kościoła św. Mikołaja zostały szerzej omówione w tym artykule.

Słowa kluczowe: Kościół św. Mikołaja, prospekt organowy, Michael Engler, Paul Hielscher, Max Drischner, Kurt Masur, Jan Milun, Śląski Festiwal Muzyczny „Porozumienie”

*

W luterńskiej teologii z początków XVIII w. uważano muzykę za przygotowanie duszy do przyszłego życia w niebie. Stawała się ona nie tylko adoracją jak w Kościele katolickim, ale była też przedsmakiem życia wiecznego. Tak wysokie miejsce muzyki w luterńskiej hierarchii bytu przyczyniło się do ogromnego dowartościowania organów i dekorującego je prospektu organowego. Dlatego wygląd brzeskiej świątyni zdominował w tym czasie niezwykle dekoracyjny i rozbudowany w części zachodniej barokowy prospekt organowy, osłaniający instrument z lat 1724–1730, zaprojektowany i wykonany przez wybitnego organmistrza Michaela Englera (1688–1760)¹. Gotowy do użytkowania 31 grudnia 1730 r.² instrument wypełniał całą szerokość zachodniego przęsła chórowego nawy głównej (il. 1) i stanowił doskonały przykład luterńskiej teorii muzyki jako epifanii. Słowo Boże głoszone z ambony i muzyka płynąca z organów Englera tworzyły razem owe *auricularia miracula* (cuda dostępne naszym uszom), które według Lutra przewyższają znacznie cuda postrzegane przez oczy³.

¹ L. Burgemeister, *Der Orgelbau in Schlesien*, Frankfurt am Main 1973, s. 155–157; P. Hołownia, *Wielkie organy Michała Englera Młodszego w Krzeszowie*, [w:] *Krzeszów uświęcony łaską*, Wrocław 1997, s. 321–327; *Organy w kościele św. Elżbiety we Wrocławiu, Historia i perspektywa odbudowy*, red. B. Tabisz, B. Raba, Wrocław 2006, s. 25–28; A. Hahn, *Die Michael-Engler-Orgel in Grüssau (Krzeszow/Polen), Restaurierung und Rekonstruktion*, „Ars Organi” 2009, No. 57, H. 1, ss. 19–31.

² A. Pieszko, *Kościół św. Mikołaja w Brzegu. Zarys historii*, Brzeg 1997, s. 12.

³ Nieprzypadkowo więc instrument brzeski był przedmiotem dumy gminy ewangelickiej i dlatego był wielokrotnie naprawiany. Po raz pierwszy w latach 1768–1769, a w latach 1787–1788 brzeski organmistrz

Il. 1. Prospekt organowy Michaela Englera, 1725–1730 r., stan ok. 1930 r. (fot. Archiwum IS PAN)

Kościół św. Mikołaja dzięki temu wspaniałemu instrumentowi, którego brzmienie dawało duże możliwości koncertowe, zaczął odgrywać znaczącą rolę w życiu muzycznym Brzegu. Dodatkowym atutem była przestrzeń kościoła z bardzo dobrą akustyką i duża liczba miejsc siedzących, dzięki czemu można było pomieścić wielu słuchaczy. Inicjatorami koncertowej działalności w kościele byli z reguły kolejni organiści i kantorzy. W drugiej połowie XIX w. byli to kantor Erdmann Jung i organista Carl Förster. Dominowała wówczas muzyka organowa, ale w 1851 r. zaprezentował się chór śpiewaków, który wykonał wielogłosową muzykę organową⁴. Powodzenie, jakim cieszyły się kolejne koncerty, sprawiło, że zapraszano wykonawców z coraz bardziej odległych obszarów Niemiec. W roku 1867 w koncercie wokalnno-organowym wystąpiło małżeństwo – pastor Peter i Aleksandrine Dötsch⁵. Koncerty wykorzystywano często do zbiórek pieniężnych na ważne dla parafii i miasta cele. W roku 1867 zorganizowano wielki koncert, z którego dochód miał być przeznaczony na nadbudowę wież w świątyni. Zgromadził on ponad tysiąc widzów, a największe wrażenie sprawiło wykonanie Psalmu 150 na chór i solistę, przy akompaniamencie orkiestry oraz fantazji organowej śląskiego kompozytora Adolpha Friedricha Hessego na cztery ręce⁶. Organizowano koncerty także na inne cele. W roku 1869 odbył się koncert na rzecz miejscowej diakonii, a jego gwiazdami były wokalistka Clara Arndt z Konserwatorium Lipskiego oraz sopranistka Kurts. Zorganizowany w roku następnym koncert na rzecz członków rodzin rezerwistów, biorących udział w wojnie prusko-francuskiej, uświetnili wrocławscy muzycy i śpiewacy: Frey, Kurts, Schubert pod dyktando dyrygenta Thomy⁷. Kolejną inicjatywą, którą wsparto koncertem w kościele św. Mikołaja, była budowa pomnika Fryderyka II na brzeskim rynku. W koncercie uczestniczyli Maria Wendt i G. Torrige z Wrocławia, miejscowy męski chór śpiewaczy oraz orkiestra wojskowa brzeskiego regimentu. Koncert

Johann Gottfried Wilhelm Scheffler dobudował nowy tremulant (urządzenie powodujące falowanie dźwięku). Kolejne konserwacje w XIX w. były przeprowadzone w latach: 1809, 1832, 1853, 1863 oraz w 1880. Ostatnia konserwacja instrumentu odbyła się w 1926 r. Prospekt organowy i piszczałki, w związku ze zbliżającym się do Brzegu frontem, zostały wywiezione w 1944 r. przez ówczesnego konserwatora Günthera Grundmana do składnicy ewakuacyjnej w klasztorze Cystersów w Kamieńcu Żąbkowickim. W 1946 r. zmagazynowano je w kościele filialnym w Żąbkowicach Śląskich, a w 1947 r. dekoracja snycerska i rzeźbiarska trafiła do zbiorów brzeskiego muzeum. W tym czasie zespół piszczałek uległ rozproszczeniu, część z nich złomowano, a część zużyto do rekonstrukcji organów w studiu Rozgłośni Polskiego Radia we Wrocławiu przy ul. Karkonoskiej. Od kilkunastu lat trwają starania, aby przechowywany w brzeskim muzeum zespół poddać konserwacji i w dużej części eksponować, by mógł przypominać czasy świetności kościoła św. Mikołaja. Niestety, bezskuteczne.

⁴ A. Peszko, *Wieże wiary, rzecz o stosunkach wyznaniowych w Brzegu od II połowy XVIII do końca XIX wieku*, Brzeg 2008, s. 136–137.

⁵ Tamże, s. 136.

⁶ Tamże, s. 137.

⁷ Tamże, s. 138.

prowadził Kurt Schaffer⁸. Im bliżej było zakończenia nadbudowy wież nowymi neogotyckimi hełmami, tym częściej organizowane były koncerty, z których dochód przeznaczano właśnie na ten cel. W roku 1884 odbyły się dwa takie koncerty. Jeden 5 maja, podczas którego wykonano po raz pierwszy w Brzegu fragmenty kantyku *Benedictus* oraz *Dei Agnus Mszy c-moll* Wolfganga Amadeusza Mozarta⁹. Drugi koncert zagrano 30 września, przy okazji organizowanego w Brzegu zjazdu Śląskiego Towarzystwa Krzewienia Muzyki Ewangelickiej (Der schlesische Verein zur Hebung der ewangelischen Musik). Uświetnili go znakomici wykonawcy: Adelina Herms, Hedwig Kurts, Anne Stephan, Magda Thiel oraz kantorzy ze Świdnicy – Demnitz i Lewina Brzeskiego – Schlenzog, którzy pod dyktando brzeskiego kantora Junga wykonali m.in. oratorium *Mojżesz*, skomponowane przez Maxa Brucha¹⁰.

Po śmierci kantora Junga w 1891 r. funkcję organisty w kościele św. Mikołaja objął Paul Hielscher, wybitny organista i pedagog, który także organizował koncerty, wykorzystując znakomite możliwości instrumentu Englera oraz działające przy parafii chóry – męski i chłopięcy. Organizował on corocznie na przełomie XIX i XX w. koncerty, które gromadziły liczną widownię. Pod jego dyktando wykonywane były utwory najwybitniejszych światowych kompozytorów: Mozarta, Bacha, Händla, van Bethovena i Brahmsa¹¹.

Następcą Hielschera został Max Drischner, który był niezwykle osobowością i wywarł znaczący wpływ na życie muzyczne Brzegu w okresie międzywojennym. Urodził się 31 stycznia 1891 r. w Przewornie (powiat strzeliński), jako syn miejscowego kupca. Najpierw pobierał naukę w szkołach w Strzelinie, gdzie też uzyskał maturę. Od 1910 r. kształcił się jakby trochę wbrew własnej woli na wydziałach teologicznych uniwersytetów w Lipsku i we Wrocławiu. Tam także stawiał pierwsze kroki w zakresie wykształcenia muzycznego u wrocławskiego organisty Hermanna Lilge. Muzyka fascynowała go już od dzieciństwa. Po swym dziadku odziedziczył fortepian z ok. 1800 r., na którym ćwiczył i grał razem z siostrą Gretel, m.in. utwory Bacha. Drischner był zafascynowany tym kompozytorem. W roku 1912 miał okazję wysłuchać we Wrocławiu koncertu utworów Bacha w wykonaniu Wandy Landowskiej (1879–1959) – polskiej klawesynistki, pianistki, kompozytorki, jednej z najsłynniejszych ówczesnych klawesynistek świata (il. 2).

Potem, w 1913 r., podjął korespondencję z Landowską, gdy prowadziła w Paryżu ożywioną działalność artystyczną, której celem było odrodzenie muzyki

⁸ „Oder Blatt” 1874, Nr. 45, s. 187.

⁹ „Brieger Zeitung” 1884, Nr. 37, s. 2–3.

¹⁰ A. Peszko, *Wieże wiary...*, s. 140.

¹¹ *Brieg. Stadt und Landkreis*, Goslar 1964, s. 34.

Il. 2. Max Drischner jako student, 1914 r.

renesansowej i barokowej. W roku 1913 została ona zaangażowana do berlińskiej Königliche Akademische Hochschule für Musik (Królewska Akademicka Wyższa Szkoła Muzyczna), gdzie otworzyła pierwszą na świecie klasę gry na klawesynie¹². To była szansa dla Maxa Drischnera, który poprosił ją o ustalenie terminu gry próbnej, która miała miejsce 12 stycznia 1914 r. W czasie tego przesłuchania Drischner grał *Inwencję dwugłosową C-dur* Bacha. Potem przez niemal kwartał Landowska przygotowywała go do egzaminu wstępnego do szkoły muzycznej. Dzięki temu Max Drischner został pierwszym niemieckim studentem gry na klawesynie¹³. Kształcił się także u organistów berlińskich: Otto Beckera z Charlottenburga (1870–1951), w latach 1910–1945 organisty i kantora w kościele garnizony w Poczdamie, i kompozytora Arthura Egidi (1859–1943) oraz u słynnego teologa, organisty, znawcy organów i lekarza Alberta Schweitzera (1875–1965), tego samego, który za swą działalność charytatywną otrzymał pokojową Nagrodę Nobla w 1952 r. Drischner zaprzyjaźnił się z nim i od 1910 r. aż do jego śmierci intensywnie ze sobą korespondowali.

¹² M. Müller, *Wie eine gute Predigt – Der Brieger Kantor Max Drischner*, „Orgel International” 2002, Bd. 6, s. 294–298.

¹³ P. Pawlita, *Max Drischner*, [w:] T. Bednarczuk, P. Pawlita, *Brzeżanie*, Brzeg 2008, s. 17–24.

Niestety, naukę Drischnera gry na klawesynie i organach przerwały wydarzenia I wojny światowej. W lutym 1915 r. został on powołany do służby wojskowej, z której, ze względów zdrowotnych, został zwolniony wiosną 1916 r. Niemal natychmiast zgłosił się na ochotnika jako noszowy i sanitariusz w szpitalu w Montmédy koło Verdun, gdzie służył do końca wojny w 1918 r. Tam doznał bolesnej kontuzji lewej ręki, którą leczył przez kolejne cztery lata. Naukę kontynuował od 1922 r. już w Brzegu u prof. Paula Hielschera (1864–1924), który był jednocześnie kantorem i organistą w brzeskim kościele św. Mikołaja¹⁴. Profesor kierował też miejscową akademią śpiewu i męskim chórem. W czasie choroby mistrza młody Drischner często go zastępował, dlatego po jego śmierci w 1924 r. został powołany na stanowisko kantora i organisty. Funkcję tę sprawował do 1946 r., kiedy to musiał opuścić Brzeg w ramach wysiedleń Niemców po II wojnie światowej (il. 3).

W kościele protestanckim kantor pełnił odpowiedzialną funkcję chórmistrza, kierował i przygotowywał chórzystów podczas wielu prób do wspólnego śpiewu.

Il. 3. Max Drischner przy organach Englera, 1925 r.

¹⁴ *Brieg. Stadt und...*, s. 34–35.

Oddany wspólnocie protestanckiej gminy Drischner z pasją uczył gry i śpiewu. Dbał o życie muzyczne parafii, organizował specjalne koncerty muzyki organowej i chóralnej. Jako kompozytor przygotowywał specjalne pieśni na różne uroczystości, uczył tych pieśni swoich parafian. To pozwoliło uzyskać mu zaszczytny tytuł dyrektora muzyki kościelnej w całej superintendenturze brzeskiej¹⁵.

W tym czasie Drischner prowadził także dodatkowo chór młodzieżowy, który przyciągał liczne grono młodych śpiewaków z różnych brzeskich szkół. Kompozytor był sam zaskoczony powodzeniem tego chóru i żywym zainteresowaniem ze strony brzeżan: *Nic nie robiłem. Ludzie sami przyszli. Na chórze byliśmy wszyscy równi*¹⁶. Wkrótce powstała kolejna jego inicjatywa – utworzenie chóru dziecięcego: *Natychmiast pojawiło się 80 dzieci, które można było zaangażować*¹⁷. Oba te chóry śpiewały w kościele św. Mikołaja we wszystkie niedziele i święta; muzykowano także przy innych okazjach. Organizowano rocznie ponadto ok. 20 koncertów popularyzujących muzykę klasyczną. Drischner jako kompozytor potrafił doskonale wykorzystać walor znakomitej akustyki gotyckiego wnętrza kościoła św. Mikołaja. Muzyka i chór polifoniczny pozwoliły mu uzyskać niezwykle efekty słuchowe i emocjonalne u słuchaczy. W tym zakresie osiągnął mistrzostwo, czuł i wiedział jak muzyką organów i śpiewem chóru zapełnić wysokie i przestrzenne nawy brzeskiej świątyni¹⁸.

Drischner był przy tym bardzo aktywnym i pracowitym kompozytorem. W czasie swej działalności w Brzegu skomponował kilkadziesiąt utworów. Były to głównie kompozycje na organy i pieśni chóralne. Jego utwory są bardzo proste, a przy tym niezwykle nowatorskie w formie. Widać jednak wyraźnie, że twórca ten pozostawał pod przemożnym wpływem swego mistrza Jana Sebastiana Bacha. Dostrzec to można zwłaszcza w harmonicznosci kompozycji, które otrzymywały jednak bardziej współczesne brzmienie. Drischner bardzo chętnie odwoływał się w swej kompozytorskiej pasji również do lokalnych, śląskich pieśni i folkloru. Jego pierwsze utwory komponowane były specjalnie na monumentalne brzeskie organy: *Preludium* i *Fuga a-moll* (1923 r.) poświęcone Albertowi Schweitzerowi, *Passacaglia c-moll* (1923 r.) ku czci Helmuta Thörnera, czy *Passacaglia C-dur* (1924 r.) nazywana *Hymnem słonecznym* – forma muzyczna o stale powtarzającym się motywie melodycznym, sławiącym zachód słońca nad Wzgórzami Strzelińskimi, wykonywana na cztery ręce. Utwór ten, niezwykle popularny, był grywany na wielu koncertach w Europie i USA¹⁹.

¹⁵ P. Pawlita, *Max Drischner...*, s. 21.

¹⁶ Tamże, s. 22.

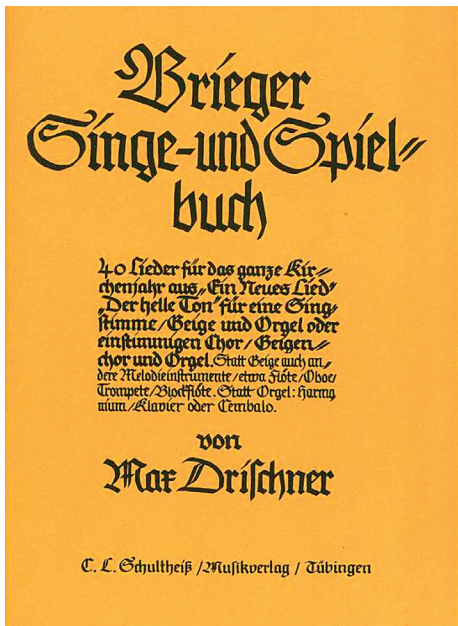
¹⁷ Tamże, s. 23.

¹⁸ Tamże, s. 22.

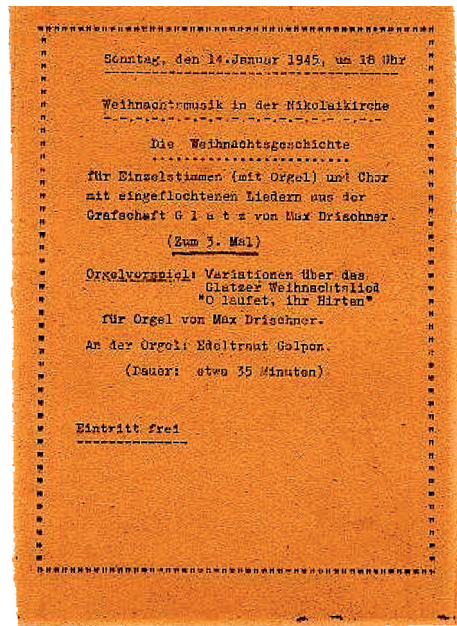
¹⁹ F. Kudell, *Max Drischner, Leben und Wirken dargestellt nach zeitgenössischen Dokumenten und Erinnerungen*, Vlotho 1987, s. 33–35.

Drischner rozszławił Brzeg dwoma tomami pieśni ludowych na chór i różne instrumenty, wydanymi w 1935 r. pod tytułem *Brieger Singe- und Spielbuch*, które były wielokrotnie wznawiane, a utwory z obu tomów są wykonywane do dziś (il. 4). Szczególnym, a zarazem najbardziej popularnym, utworem Drischnera jest *Brieger Christnacht 1944* (*Brzeska noc Bożego Narodzenia 1944*). Artysta, komponując ten utwór w adwencie 1944 r., w pełni przeczuwał, że będą to jego ostatnie święta spędzone w Brzegu, podobnie jak wszystkich parafian wspólnoty kościoła św. Mikołaja. Wykorzystując w kompozycji motywy z popularnych pieśni bożonarodzeniowych hrabstwa kłodzkiego, świadomie operując skromnymi środkami, stworzył muzykę prostą, ale trafiającą głęboko do serc słuchaczy. Utwór zagrano w brzeskim kościele zaledwie trzykrotnie, a ostatni raz w niedzielę 14 stycznia 1945 r., kiedy wojska radzieckie były już na obrzeżach miasta. Gdy wybrzmiały ostatnie dźwięki, w kościele rozległ się powszechny płacz parafian, którzy uświadamiali sobie, że to ich ostatnie święta w Brzegu, a ich ulubiony kantor Drischner żegna się z nimi tym utworem²⁰ (il. 5).

Max Drischner pozostawił po sobie także trwały ślad w postaci odnowienia barokowego instrumentu organowego Englera. Po raz ostatni konserwował go

Il. 4. Śpiewnik brzeskich pieśni Drischnera, 1935 r.

Il. 5. Program ostatniego koncertu Drischnera w Brzegu, 1945 r.

²⁰ W. Irgang, *Neuere Geschichte der Stadt Brieg 1740–1980*, Goslar 1980, s. 293.

w 1860 r. organmistrz Hugo Here. Drischner, który grywał na tym instrumencie regularnie od 1922 r., zdawał sobie sprawę z jego złego stanu i pogarszającej się użyteczności koncertowej. Widząc zaś szkody wśród piszczałek, które toczyły larwy kołatka, zaczął zabiegać o pilną konserwację tego zabytkowego instrumentu. Wywołało to dyskusję, czy odtworzyć jedynie możliwości barokowego instrumentu, czy raczej zmodernizować go w ten sposób, aby można było grać na nim także utwory koncertowe z XIX i XX w. Za takim rozwiązaniem opowiedzieli się m.in. historyk muzyki dr Max Schneider (1875–1967) z Wrocławia (dyrektor Evangelischen Kirchenmusikschule Schlesien), muzykolog, specjalista od organów dr Wilibald Gurlitt (1889–1963) z uniwersytetu we Freiburgu, nauczyciel Drischnera i kantor kościoła garnizonowego w Poczdamie Otto Brecker, organista z kościoła św. Tomasza w Lipsku Günter Ramin (1898–1956) oraz Erwin Zillinger (1893–1974), organista z kościoła katedralnego w Szlezwicku. Przeglądu instrumentu i oceny jego stanu zachowania dokonał organmistrz z Hamburga Hans Henny Jahnn (1894–1959), a na podstawie tej ekspertyzy decyzję o skali i zakresie remontu brzeskich organów podjął prof. Karl Starube (1873–1950) z Lipska – organista i kierownik chóru w tamtejszym kościele św. Tomasza. Prace modernizacyjne organów w Brzegu prowadził w latach 1926–1928, na podstawie podpisanej z gminą ewangelicką umowy, wspomniany już wybitny organmistrz Jahnn²¹.

Instrument brzeski po naprawie spisywał się doskonale, a jego brzmienie wzbudzało powszechny zachwyty. Nieprzypadkowo więc to właśnie w Brzegu, z inicjatywy Drischnera, zaczęły odbywać się wkrótce różne spotkania i sympozja znawców i miłośników muzyki organowej. W dniach od 9 do 11 września 1928 r. odbył się 1. Schlesische Jugendmusikwoche (Pierwszy Śląski Tydzień Muzyki Młodzieżowej), w dniach 8–9 października 1928 r. 50. Jahresversammlung der Schlesisches evangelische Kirchengesangsvereins (Pięćdziesiąty Doroczny Zjazd Śląskich Ewangelickich Towarzystw Śpiewaczych), a w okresie od 28 do 30 września 1929 r. Reichstagung des Kirchengesangsvereins für Deutschland (Ogólnoniemiecki Zjazd Kościelnych Towarzystw Śpiewaczych).

Drischner wraz z siostrą i matką uciekli pod koniec stycznia przed nadciągającym frontem najpierw do rodzinnego Przeworna, skąd w listopadzie 1946 r., w ramach powojennych wysiedleń Niemców zostali wywiezieni do Erfurtu w radzieckiej strefie okupacyjnej, gdzie Drischner był krótko organistą w miejscowym kościele Augustianów, a następnie przenieśli się do Herrenbergu w Badenii-Wirtembergii w amerykańskiej strefie okupacyjnej (1947–1955). W roku 1955 Drischner osiadł na stałe w Goslar, gdzie skupiło się najwięcej dawnych mieszkańców Brzegu. Został zatrudniony jako organista w kościele Franciszkanów w pobliskim

²¹ A. Peszko, *Kościół św. Mikołaja w Brzegu...*, s. 17.

Grauhof²². Zmarł 25 kwietnia 1971 r., nieustannie tęskniąc za Brzegiem i organami Englera w kościele św. Mikołaja²³.

W pierwszym okresie funkcjonowania wyremontowanego kościoła św. Mikołaja nie wykorzystywano znanych już znacznie wcześniej walorów koncertowych tego miejsca. W powojennej historii pierwszy koncert odbył się w tej świątyni dopiero 10 października 1975 r., w ramach III Opolskich Dni Oratoryjnych, poświęconych twórczości Jana Sebastiana Bacha. Chór chłopięco-męski Filharmonii Poznańskiej oraz orkiestra Filharmonii Opolskiej pod dyrekcją Stefana Stuligrósa, a także soliści: Zofia Janukowicz-Pobłocka (sopran), Barbara Figas (mezzosopran), Kazimierz Pustelak (tenor), Piotr Liszkowski (bas) wykonali *Wielką Mszę h-moll* Bacha²⁴. Ożywienie i aktywność koncertową zawdzięcza jednak parafia dwóm pochodzącym z Brzegu zagranicznym znakomitościom artystycznym – wybitnemu dyrygentowi niemieckiemu Kurtowi Masurowi oraz śpiewakowi i organizatorowi Janowi Milunowi.

Kurt Masur urodził się 18 lipca 1927 r. w Brzegu. Tak jak innych brzeżan, fascynowały go od dzieciństwa organy Englera w kościele św. Mikołaja. Dlatego zamierzał zostać organistą lub pianistą, aby móc zagrać w przyszłości na tym instrumencie. Po zakończeniu nauki w Piastenschule w Brzegu (Gimnazjum Piastowskim), kontynuował w latach 1942–1944 kształcenie muzyczne w Landesmusikschule (Okręgowej Szkole Muzycznej) we Wrocławiu w klasie fortepianu. Jesienią 1944 r. wcielony został do Wehrmachtu i skierowany na front, gdzie zastał go koniec wojny. Po wojnie trafił do Lipska, gdzie kształcił się dalej od 1946 do 1948 r. w Leipziger Hochschule für Musik – Mendelssohn Akademie (Wyższej Szkole Muzycznej), głównie w klasie dyrygentury u Heinza Borgantza i Kurta Soldana. Przeżycia i rany wojenne spowodowały u niego defekt palców dłoni, dlatego lekarze orzekli, że nie będzie mógł w przyszłości grać na instrumentach klawiszowych²⁵. Mimo to kariera muzyczna Masura rozwijała się błyskawicznie w byłej NRD, gdzie żył i działał. Wielu bowiem dostrzegало i doceniało jego zdolności muzyczne i dyrygenckie (il. 6).

Kurt Masur najpierw od 1948 do 1951 r. pracował jako dyrygent w Landestheater w Halle, potem jako pierwszy kapelmistrz w Städtischen Bühnen w Erfurcie (1951–1953) i Städtische Theater w Lipsku (1953–1955). W latach 1955–1958 oraz 1967–1972 był głównym dyrygentem Dresdner Philharmonie. Potem (1958–1960) został dyrektorem muzycznym Mecklenburgisches Staatstheater w Schwerinie.

²² W. Irgang, *Neuere Geschichte der Stadt Brieg...*, s. 341.

²³ P. Pawlita, *Max Drischner...*, s. 24.

²⁴ *3 Opolskie Dni Oratoryjne (program)*, Opole 1975, s. 25.

²⁵ P. Pawlita, *Kurt Masur*, [w:] T. Bednarczuk, P. Pawlita, *Brzeżanie*, Brzeg 2008, s. 135–136.

Il. 6. Kurt Masur, 1994 r. (archiwum parafii św. Mikołaja w Brzegu)

Taką samą funkcję pełnił w latach 1960–1964 w Komische Oper w Berlinie i Dresdner Philharmonie w Dreźnie (do 1972). W latach od 1970 do 1996 pełnił funkcję dyrektora muzycznego najbardziej znanej orkiestry dawnych Niemiec Wschodnich Gewandhausorchester Philharmonie Leipzig. Razem z tą orkiestrą wykonał ponad 900 koncertów niemal na całym świecie²⁶. To umożliwiło mu kontynuowanie kariery na stanowisku dyrektora muzycznego uznanej orkiestry nowojorskich filharmoników, którą to funkcję sprawował od 1991 do 2002 r. Potem kierował jeszcze orkiestrą filharmonii w Londynie (od 2002 r.) i Orchestre National de France w Paryżu (od 2002 r.). Dyrygował wieloma znakomitymi zespołami, także po zakończeniu swojej oficjalnej kariery, będąc świadomym ograniczenia swoich możliwości w związku z dokuczającą mu chorobą.

Artysta zawsze chętnie nawiązywał do swych korzeni i młodzięcych lat spędzonych w Brzegu. Nic więc dziwnego, że kiedy po 1989 r., po przemianach politycznych w Polsce i zburzeniu muru berlińskiego, otworzyły się granice i kontakty artystyczne z Niemcami stały się bardziej ożywione, Kurt Masur zacieśnił związki z miastem swej młodości²⁷. Zbiegło się to w czasie z odbywającymi się

²⁶ R. Reche, *Kurt Masur*, „Schlesisches Wochenblatt” 2004, Nr. 33, s. 10.

²⁷ P. Pawlita, *Kurt Masur...*, s. 138–139.

w Brzegu festiwalami muzycznymi. Ich organizatorami byli absolwenci Akademii Muzycznej we Wrocławiu Janusz Telejko i Mirosław Gąsieniec. Pierwszy Majowy Festiwal Muzyczny odbył się w dniach 23–25 maja 1991 r. w salach brzeskiego Muzeum Piastów Śląskich. Uświetnił go występ Polskiej Orkiestry Kameralnej „Amadeus” pod kierownictwem Agnieszki Duczmal²⁸. Już podczas kolejnego Międzynarodowego Majowego Festiwalu Muzycznego w dniach od 21 do 24 maja 1992 r. w kościele św. Mikołaja w Brzegu zostało wykonane oratorium *Helmuth James von Moltke* z muzyką Mirosława Gąsienca i tekstem Janusza Telejki, powstałe po historycznym spotkaniu premiera Polski Tadeusza Mazowieckiego z kanclerzem Niemiec Helmutem Kohlem w Krzyżowej, w listopadzie 1989 r. Jego wykonawcą byli Jacek Gawroński (tenor) i Maciej Krzysztyński (baryton) przy akompaniamencie orkiestry Filharmonii Śląskiej w Katowicach pod dyrekcją Jerzego Swobody²⁹. Był to pierwszy widoczny sygnał zacieśniania współpracy polskich muzyków z Niemcami.

Już podczas kolejnego trzeciego Międzynarodowego Majowego Festiwalu Muzycznego było to szczególnie widoczne. Patronat honorowy nad nim objął bowiem ambasador RFN w Warszawie dr Franz Bertele, a gościem honorowym był słynny dyrygent pochodzący z Brzegu Kurt Masur, który po raz pierwszy od 1944 r. odwiedził swoje rodzinne miasto. Podczas koncertu inauguracyjnego w sali stropowej brzeskiego ratusza w wykonaniu orkiestry Filharmonii Poznańskiej pod dyrekcją Zbigniewa Gracy Kurt Masur poproszony został o poprowadzenie ostatniego utworu uwertury *Corionan* Ludwiga van Beethovena. Maestro Masur podjął to wyzwanie i bez wcześniejszego przygotowania po raz pierwszy w swej karierze dyrygował w swoim ukochanym Brzegu³⁰.

Podczas kolejnej, szóstej, edycji festiwalu w 1994 r. maestro Kurt Masur nie tylko dyrygował Wielką Orkiestrą Symfoniczną Polskiego Radia w Katowicach, ale był także bohaterem specjalnie napisanego na jego cześć utworu *Kantata Brzeska. Tu się urodziłem*, z tekstem Janusza Telejki i muzyką Mirosława Gąsienca³¹. Jego prawykonanie odbyło się podczas koncertu galowego w kościele św. Mikołaja 9 lipca 1994 r. W koncercie brali także udział Chór Akademicki Politechniki Wrocławskiej, żona dyrygenta – sopranistka Tomoko Sakurai-Masur, oraz jego córka – mezzosopranistka Carolin Masur. Uczestniczył w nim również uczeń Maxa Drischnera, grający na organach, Herbert Manfred Hoffmann, urodzony w Brzegu w 1930 r.³²

²⁸ Śląskie Festiwale Muzyczne Porozumienie (folder), Wrocław 1996, s. 8–9.

²⁹ Tamże, s. 10–13.

³⁰ Tamże, s. 14–16.

³¹ A. Bubilek, *Jak powstała „Kantata Brzeska”*, „Gazeta Brzeska” 1994, nr 13, s. 3.

³² Śląskie Festiwale Muzyczne Porozumienie..., s. 18–21.

Program koncertu był specjalnie ułożony tak, aby wątki brzeskie były w nim zaakcentowane w sposób szczególny. Rozpoczęto od kompozycji brzeżanina Drischnera *Sonenhymnus* w wykonaniu Hoffmanna, a potem wykonane były ulubione utwory Masura: kantata Rudolfa Wagnera-Regenye'go *An die Sonne* Franza Schuberta, *Symfonia h-moll* tzw. *Niedokończona* oraz motet Wolfganga Amadeusza Mozarta *Exultate jubilate*. W finale wybrzmiała wspomniana kantata *Tu się urodziłem* ku czci wybitnego brzeskiego muzyka i dyrygenta Kurta Masura. Okoliczności jej powstania były niezwykle. Kiedy w listopadzie 1993 r. organizatorzy majowych festiwalu Gąsieniec i Telejko pojechali do Lipska na rozmowy z maestro na temat bieżącej edycji festiwalu, zabrali ze sobą płytę z wykonanym w brzeskim kościele św. Mikołaja oratorium *Helmuth James von Moltke*. Mistrz zachwycił się nim i poprosił artystów o przygotowanie podobnej w charakterze kantaty. Zdawali oni sobie sprawę z tego, przed jakim wyzwaniem stanęli. Kantata opowiada o życiu i losach wielkiego brzeżanina, o jego wędrówce po świecie i o powolnym wspinaniu się na szczyty wielkiej sławy³³. W czerwcu 1994 r., na miesiąc przed premierą Gąsieniec – autor muzyki i Telejko – autor tekstu, przywieźli partyturę mistrzowi, ten się nią zachwycił i pogratulował jej twórcom³⁴.

Prawykonanie tego utworu, którym dyrygował osobiście – co należy do rzadkich przypadków – Masur, też wzbudziło zachwyt licznie zgromadzonej w murach brzeskiej świątyni św. Mikołaja publiczności. Kurt Masur był wyjątkowo wzruszony. W prawykonaniu uczestniczyły bowiem osoby mu szczególnie bliskie – żona Tomoko oraz córka Carolin, i odbyło się ono w kościele, w którym po raz pierwszy zachwycił się dźwiękami muzyki organów Englera. Nic więc dziwnego, że artysta zadeklarował stałe wsparcie dla festiwalu muzycznych organizowanych w jego rodzinnym Brzegu.

Już podczas następnego VII Międzynarodowego Śląskiego Festiwalu Muzycznego „Porozumienie”, który odbywał się od 20 do 27 maja 1995 r., dzięki zaangażowaniu Kurta Masura, najpierw w kościele św. Mikołaja zaprezentował się Młodzieżowy Chór Filharmonii Lipskiej „Gewandhaus”, którym kierował Ekkehard Schreiber, a 27 maja, podczas koncertu galowego, zaprezentowana została kolejna kantata *Święta Jadwiga Śląska – Patronka Porozumienia* – wspólne dzieło Gąsienca i Telejki – powstała na zlecenie kard. Henryka Gulbinowicza. Jej wykonawcą była Śląska Orkiestra Kameralna z Katowic pod dyrekcją Jana Wincentego Hawła³⁵.

Zasięg kolejnej edycji festiwalu z 1996 r. został rozszerzony na inne miasta Dolnego Śląska (Wrocław, Żary, Żagań), ale główne wydarzenie muzyczne – koncert galowy odbył się 23 czerwca w kościele św. Mikołaja w Brzegu. Najpierw

³³ VI Międzynarodowy Festiwal Muzyczny, Brzeg 1996, s. 28–29.

³⁴ A. Bubiłek, *Jak powstała...*, s. 3.

³⁵ *Śląskie Festiwale Muzyczne Porozumienie...*, s. 22–27.

organista lipskiego „Gewandhaus” Michael Schönheit wykonał recital organowy, na który składały się *Fantazja* i *Fuga g-moll* Jana Sebastiana Bacha oraz *Preludium* i *Fuga* na temat B-A-C-H Franciszka Liszta³⁶. Potem rozpoczął się koncert w wykonaniu jednej z najsłynniejszych wówczas orkiestr na świecie – Filharmonii Lipskiej „Gewandhaus”, z tradycjami sięgającymi jeszcze XVIII w. Dyrygował nią jej długoletni dyrektor, brzeżanin z urodzenia, Kurt Masur. Tuż przed koncertem ówczesny burmistrz Marek Sidor oraz przewodniczący Rady Miejskiej w Brzegu Maciej Stefański wręczyli mu dyplom Honorowego Obywatela Miasta Brzegu, na podstawie uchwały XXIII/146/96 z 30 maja 1996 r. Następnie w wykonaniu orkiestry wybrzmiała *VII Symfonia E-dur*, skomponowana w Lipsku w 1883 r. przez Antona Brücknera na cześć króla Ludwika II Bawarskiego. Symfonia zabrzmiała klarownie w dynamicznej formie, a brzeski koncert został ogłoszony wydarzeniem muzycznym 1996 r.

W roku 1997 Kurt Masur obchodził swoje 70. urodziny i organizatorzy liczyli na jego obecność podczas kolejnej edycji festiwalu muzycznego. Ponieważ było to niemożliwe, ograniczono się jedynie do dedykowanego mu koncertu, który odbył się 19 maja w kościele św. Mikołaja. Wykonane zostały fragmenty oratorium *Chrystus* Franciszka Liszta, którego prawykonanie odbyło się 1873 r. w Weimarze. Jego wykonawcami była orkiestra symfoniczna Elbland Philharmonie Sachsen z Riesa pod dyrekcją jej założyciela Petera Fanguera, Chór Akademicki Politechniki Wrocławskiej pod kierownictwem Piotra Ferensowicza oraz soliści: Aneta Góral (sopran), Dagmara Miller (mezzosopran), Rafał Żurkowski (tenor), Jacek Jaskuła (baryton). Przed koncertem zostały odczytany list z pozdrowieniami maestro Masura skierowanymi do mieszkańców Brzegu³⁷.

Maestro pojawił się ponownie w Brzegu w 1998 r. na kolejnym Międzynarodowym Śląskim Festiwalu Muzycznym „Porozumienie”. W kościele św. Mikołaja dyrygował znakomitą Wielką Orkiestrą Polskiego Radia w Katowicach. Poprowadził orkiestrę tylko w jednym utworze – w *Mazurze* z opery *Halka* Stanisława Moniuszki³⁸. Potem przy pulpicie dyrygenckim zastąpił go równie znakomity polski dyrygent Antoni Wit, który dyrygował uwerturą z opery Carla Marii Webera *Wolny Strzelec*, *V Symfonią C-moll* Ludwiga van Beethovena oraz *Mazurem ze Straszego dworu* Moniuszki³⁹. Jako honorowy obywatel Masur wziął także udział w uroczystościach związanych z obchodami jubileuszu 750-lecia nadania Brzegowi praw miejskich. Dnia 23 kwietnia 1998 r. z udziałem Masura, kard.

³⁶ Tamże, s. 28–33.

³⁷ *Śląski Festiwal Muzyczny Porozumienie (folder)*, Wrocław 1997, s. 54–55.

³⁸ J. Krzewicka, *Sentyment, który sprawił tak wiele*, „Kurier Brzeski” 1998, nr 17, s. 1–2, 8.

³⁹ A. Bubilek, *Kurt Masur otworzył Festiwal*, „Magazyn Brzeski” 1998, nr 9, s. 3–4.

Henryka Gulbinowicza, wojewody opolskiego Ryszarda Zembaczyńskiego, wojewody wrocławskiego Witolda Krochmala w sali brzeskiego ratusza odbyły się uroczystości związane z jubileuszem miasta⁴⁰.

W dniu 19 kwietnia 1999 r. w Auli Leopoldina Uniwersytetu Wrocławskiego odbyła się uroczystość nadania tytułu *doctora honoris causa* Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu Kurtowi Masurowi. W uroczystości wzięli udział także liczni przedstawiciele brzeskich władz⁴¹. W godzinach wieczornych w Oratorium Marianum odbył się uroczysty koncert, w czasie którego została wykonana, poświęcona mistrzowi, kantata *Tu się urodziłem*⁴². Następnego dnia dyrygent przybył do Brzegu, odwiedzając przy tej okazji swój macierzysty kościół św. Mikołaja⁴³.

W latach 2004 i 2006 artysta prowadził w filharmonii we Wrocławiu Międzynarodowe Dyrygenckie Kursy Mistrzowskie współorganizowane przez Fundację EuroSilesia. Przy tej okazji odwiedził dwukrotnie Brzeg. W dniu 26 czerwca 2004 r. w ratuszu w Brzegu doszło do spotkania mistrza Masura, burmistrza Brzegu Wojciecha Huczyńskiego oraz prezesa Fundacji EuroSilesia Mirosława Gąsieńca. Maestro wyraził zgodę na utworzenie w Brzegu Instytutu Kultury, Sztuki i Edukacji Kurta Masura (określany skrótkowo Instytutem Kurta Masura). Dyrygent przeznaczył na ten cel swoje honorarium za prowadzenie kursów dyrygenckich. Oficjalna inauguracja działalności instytutu rozpoczęła się 21 kwietnia 2005 r., kiedy to w sali brzeskiego ratusza odbył się koncert inauguracyjny XV Międzynarodowego Festiwalu Muzycznego EuroSilesia, którego Kurt Masur był przewodniczącym Rady Honorowej⁴⁴, a na elewacji ratusza odsłonięto tablicę Instytutu Kurta Masura⁴⁵.

Następnego roku, w słoneczne przedpołudnie 18 lipca 2006 r., Masur uczestniczył w koncercie w kościele św. Mikołaja, który był dla muzyka prezentem od najbliższych z okazji jego 79. urodzin. Wykonane zostały utwory, które w życiu jubilata miały największe znaczenie. Były to więc dzieła Bacha, Mozarta, Giordaniego, Boccheriniego, Bartholdiego, Haydna, Matthusa. Wykonała je Orkiestra Kameralna „Wratislavia” i członkowie rodziny Masura, którzy dzięki swym muzycznym dokonaniom zyskali uznanie na całym świecie.

Dyrygował syn jubilata Ken David Masur. Wśród solistów wystąpiła żona mistrza Tomoko Masur (sopran), córka Carolin Masur (mezzosopran), syn Matthias

⁴⁰ J. Janota, *Na jubileusz ponad 7 wieków*, „Magazyn Brzeski” 1998, nr 9, s. 3, 5–6.

⁴¹ A. Bubiłek, *Honoris Causa dla Kurta Masura*, „Magazyn Brzeski” 1999, nr 9, s. 2.

⁴² *IX Międzynarodowy Śląski Festiwal Muzyczny Porozumienie (program)*, Wrocław 1999, s. 22–23.

⁴³ J. Krzewicka, *Znów czuję, że jestem w domu*, „Kurier Brzeski” 1999, nr 16, s. 1; B. Jakubowicz, *Porozumienie*, „Gazeta Brzeska” 1999, nr 17, s. 1–2.

⁴⁴ *15. Międzynarodowy Festiwal Muzyczny EuroSilesia (program)*, Wrocław 2005, s. 1, 9.

⁴⁵ *Instytut Kurta Masura (folder)*, Wrocław 2005, s. 3.

Masur (perkusja), a także członkowie dalszej rodziny: Melinda Lee Masur (fortepian), Lisa Lee (skrzypce) oraz Koko Taylor (flet). To niecodzienne wydarzenie zakończyło się owacją na stojąco licznie zgromadzonej publiczności, a jubilat nie krył wzruszenia, albowiem w kościele św. Mikołaja w Brzegu został ochrzczony i konfirmowany, tu po raz pierwszy wysłuchał także koncertu Bacha i po raz pierwszy, odkąd wyjechał w 1942 r. z Brzegu, obchodził rocznicę urodzin w swoim rodzinnym mieście. Po koncercie Kurt Masur odwiedził Państwową Szkołę Muzyczną w Brzegu, której przekazał koncertowy fortepian Bechstein 1909⁴⁶.

Kurt Masur w roli dyrygenta po raz ostatni w życiu wystąpił wiosną 2014 r. w Filharmonii Berlińskiej. Natomiast ostatnia wizyta mistrza w rodzinnym mieście Brzegu odbyła się 20 września 2015 r., kiedy był już mocno schorowany (od 2012 r. cierpiał na chorobę Parkinsona). Najwięcej czasu podczas tej kilkugodzinnej wizyty spędził artysta w kościele św. Mikołaja, w którym to został ochrzczony i w którym zafascynował się muzyką. Kurt Masur zmarł 19 grudnia tego samego roku w szpitalu w Greenwich (Connecticut, USA).

Il. 7. Jan Milun

⁴⁶ *II Olimpiada Muzyczna, Brzeg 2007*, s. 2–3.

Drugim honorowym brzeżaninem, który znacząco przyczynił się do rozgłosu tego miasta był Jan Milun. Urodził się 6 stycznia 1938 r. w Dowgidańcach niedaleko Wilna w rodzinie sołtysa i wójta Macieja oraz jego żony Elżbiety (il. 7). Po wojnie Milunowie, jak wielu Polaków, nie opuścili swej rodzinnej miejscowości na Wileńszczyźnie, ufając, iż Polska powróci na swe dawne ziemie. Wychowywał się Jan jako najstarszy z trójki synów, w atmosferze muzykującego i rozśpiewanego domu rodzinnego. Matka, ojciec oraz najbliższe rodzeństwo tworzyli bowiem rodzinny zespół. Ten duch umiłowania śpiewu i muzyki wpłynął niewątpliwie na dalsze losy młodego Miluna. Najpierw Jan zdał maturę w szkole w Kolesznikach, gdzie zetknął się z profesjonalną muzyką, uczestnicząc jako wokalista wraz ze swymi młodszymi braćmi Mieczysławem i Franciszkiem w zespole, nad którym artystyczny patronat sprawował miejscowy wydział kultury⁴⁷. Po zdaniu matury kontynuował naukę muzyki w szkole muzycznej w Wilnie przy ul. Ostrobramskiej, gdzie studiował wokalistykę i dyrygenturę. Współpracował też z zespołem „Wilia”, w którym poznał znakomitego kompozytora litewskiego Konradasa Kaveckasa. To on zatrudnił go w wileńskiej Filharmonii Państwowej, w której był jedynym polskim solistą. Jednocześnie pracował Jan Milun jako nauczyciel w Korwiu i dyrektor Domu Kultury w Mejszagole. Milunowie rozważali jednak możliwość przyjazdu do Polski, widząc, iż miejscowe litewskie i radzieckie władze nie dają możliwości właściwego rozwoju ich dzieci. Po odwilży politycznej w 1956 r. zdecydowali się opuścić Litwę. Jednym z ostatnich transportów trafili najpierw wiosną 1959 r. do Białej Podlaskiej, a stąd przenieśli się do Brzegu⁴⁸. Jan niemal natychmiast rozpoczął studia muzyczne w Krakowie, a potem studiował filologię słowiańską na Uniwersytecie Warszawskim. Ten czas przyczynił się do głębokiego poznania ojczystej historii i kultury. Następnie, dzięki znajomości języków obcych, podjął pracę w Centrali Handlu Zagranicznego (1963–1965) w Warszawie. Aby mógł kontynuować intratną pracę, przymuszony był do wstąpienia do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, a ponieważ odmówił, spotkały go za to szykany. Wielokrotnie władze odmawiały mu wydania paszportu, a kiedy ostatecznie otrzymał go, skorzystał z okazji i wyjechał w 1971 r. na stałe do USA. Chciał tam kontynuować naukę na Uniwersytecie Harvarda pod Bostonem, ale ostatecznie ukończył Akademię Wojskową Stanów Zjednoczonych w West Point. W roku 1978 założył w Bostonie The Moniuszko Musical Society of Boston (Towarzystwo Muzyczne im. Stanisława Moniuszki), którego był długoletnim prezesem. Głównym celem tego stowarzyszenia było krzewienie polskiej kultury, ze szczególnym uwzględnieniem twórczości kompozytora *Halki*. Milun organizował

⁴⁷ T. Bednarczuk, *Jan Milun*, [w:] T. Bednarczuk, P. Pawlita, *Brzeżanie*, Brzeg 2008, s. 143–144.

⁴⁸ Tamże, s. 144.

i sprawował kierownictwo artystyczne koncertów popularyzujących muzykę i wykonawców polskich w USA i na całym świecie.

Jan Milun organizował także koncerty dedykowane papieżowi Janowi Pawłowi II z okazji kolejnych rocznic pontyfikatu Wielkiego Polaka: piątej – w 1983 r. w Bostonie, dziesiątej – w 1988 r. w katedrze św. Patryka w Nowym Jorku, piętnastej – w 1994 r. w katedrze w Wilnie, dwudziestej – w 1998 r. w rodzinnym Brzegu i dwudziestej piątej – w 2003 r. w kościele Najświętszej Maryi Panny w Gdańsku. Ten ostatni koncert został powtórzony w 2005 r. w Kaliningradzie był to pierwszy koncert zorganizowany w Rosji ku czci papieża⁴⁹.

Pierwszy koncert muzyki poważnej w swym rodzinnym mieście Brzegu zorganizował Jan Milun w dniach 4–6 kwietnia 1990 r. Połączył go z uroczystością przekazania flagi Stanów Zjednoczonych miastu Brzeg. W uroczystości wzięli udział wojewoda opolski Kazimierz Dzierżan, naczelnik miasta Brzeg Jan Pikor, metropolita wrocławski kard. Henryk Gulbinowicz, brzescy księża proboszczowie Bolesław Robaczek i Kazimierz Bąkowski oraz konsul generalny USA w Krakowie. Koncert rozpoczęły hymny narodowe Stanów Zjednoczonych i Polski, a potem z udziałem orkiestry symfonicznej Filharmonii Opolskiej oraz solistów wrocławskiej i poznańskiej opery zostały wykonane utwory kompozytorów polskich i amerykańskich.

Dnia 18 października 1998 r. odbył się w Brzegu Międzynarodowy Koncert z okazji dwudziestolecia pontyfikatu Jana Pawła II, który zgromadził w kościele św. Mikołaja ponad 1000 osób. Z tej okazji Milun otrzymał od kard. Gulbinowicza, metropolity wrocławskiego, list, w którym czytamy m.in.: „Słowa chrześcijańskiego powitania kieruję do Uczestników Międzynarodowego Koncertu ku czci Papieża Jana Pawła II z okazji dwudziestolecia pontyfikatu Umiłowanego Ojca Świętego. Cieszę się, że piękny Brzeg, bogaty w cenne zabytki sakralne i świeckie, gości ponownie znakomitych Artystów rangi międzynarodowej. Gratuluję Organizatorom, którzy wybrali Dolny Śląsk, przygotowujący się do obchodów 1000-lecia istnienia Diecezji Wrocławskiej i wraz z całym chrześcijańskim światem, da Bóg, szczęśliwie wejdzie w Trzecie Tysiąclecie...”. Ambasador USA w Watykanie Reymond L. Flynn życzył natomiast: „Jako przedstawiciel prezydenta USA w Watykanie, życzę Błogosławieństwa Bożego, dla tego ważnego, historycznego koncertu i wierzę w jego sukces”. Koncert w kościele św. Mikołaja był nie tylko uczczeniem rocznicy pontyfikatu Jana Pawła II, ale także 750. rocznicy nadania praw miejskich Brzegowi⁵⁰.

Koncert ten był niezwykłym wydarzeniem, m.in. ze względu na dwa światowe prawykonania utworów. Pierwszy to *Sonety słowiańskie (Sonet VIII)* do słów Jana

⁴⁹ Tamże, s. 145.

⁵⁰ *Rocznicowy koncert*, „Gazeta Brzeska” 1998, nr 38, s. 1.

Pawła II i muzyki Edwarda Domańskiego z Kanady, wychowanka warszawskiej Akademii Muzycznej. Sonety zaśpiewał baryton Włodzimierz Skalski, a orkiestrą i chórem Opery Śląskiej w Bytomiu dyrygował Tadeusz Serafin. Drugie prawykonanie stanowił *Magnificat* do tekstu Karola Wojtyły, w łacińskiej wersji autorstwa Davida Gilla, z muzyką Yakova Gubanova amerykańskiego kompozytora pochodzącego z Ukrainy. W czasie koncertu wykonana została po raz pierwszy w Brzegu kantata *Idzie Pasterz*. Skomponował ją w 1997 r. Leszek Wiśłocki (Akademia Muzyczna we Wrocławiu) do słów wrocławskiego poety Andrzeja Bartyńskiego specjalnie z okazji 46. Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu. Wykonały ją połączone chóry Opery Śląskiej w Bytomiu, Politechniki Wrocławskiej, Uniwersytetu Wrocławskiego i Akademii Muzycznej we Wrocławiu⁵¹.

Na specjalne życzenie organizatora koncertu Jana Miluna do repertuaru koncertu włączone zostały utwory Stanisława Moniuszki. Kompozycję muzyczną *Witaj Święta z Ostrej Bramy* zagrał na organach absolwent Akademii Muzycznej we Wrocławiu Bartosz Sozański. Natomiast arię Antka z opery *Halka* zaśpiewał tenor Feliks Widera, artysta Opery Śląskiej⁵². Pewnym ukłonem w stronę organizatora koncertu było także wykonanie po raz pierwszy w Polsce *Ave Maria*, według kompozycji Edwarda Domańskiego, przez Jarosławę Walczak-Prus i chór Akademii Muzycznej we Wrocławiu pod kierunkiem Jolanty Szybalskiej-Matczak. Wśród jego wykonawców byli także laureaci międzynarodowych konkursów wokalistycznych: Wiktor Szewkin z Opery Kijowskiej, który wykonał *Panis Angelicus* Cesare Francka oraz Paweł Izdebski z Zurychu. W koncercie uczestniczył także brat Jana Miluna, Mieczysław solista Teatru Wielkiego w Warszawie, który zaśpiewał *Quia fecit mihi magna*, oraz mezzosopranistka z egzotycznych wysp Bahama – Fraçoise Torchon-Newry, która wykonała *Hymn do Matki Bożej, patronki ludu Haiti*.

Na zakończenie koncertu wybrzmiało wspaniałe *Alleluja* z oratorium *Mesjasz* Georga Friedricha Händla w wykonaniu połączonych chórów Opery Śląskiej w Bytomiu, Politechniki Wrocławskiej, Uniwersytetu Wrocławskiego „Gaudium” i Akademii Muzycznej we Wrocławiu „Feichtinum”, Chóru Chłopięcego Archidiecezji Wrocławskiej „Pueri Cantores Wratislavienses” oraz orkiestry Opery Śląskiej. W koncercie uczestniczyła także kapela górali „Sabka” Sebastiana Karpiela-Bułecki. Koncert transmitowany przez TVP Polonia poprowadził Janusz Wójcik, dyrektor Brzeskiego Centrum Kultury⁵³.

Jan Milun koncertował w Brzegu jeszcze raz z okazji nadania mu tytułu honorowego obywatelstwa miasta Brzegu 11 listopada 2005 r. Najpierw zgromadzeni

⁵¹ wk, *Koncert jakiego nie było*, „Kurier Brzeski” 1998, nr 41, s. 6.

⁵² J. Janota, *Koncert stulecia, czyli dar papieżowi*, „Magazyn Brzeski” 1998, nr 21, s. 6.

⁵³ W. Krzewicki, *Muzyka serc*, „Kurier Brzeski” 1998, nr 42, s. 1, 13.

w brzeskim ratuszu obejrzeni poświęcony mu film, przygotowany przez Mirosława Kołodziejczyka i Adama Bubiłkę z Brzeskiego Centrum Kultury, a potem nastąpiło wręczenie dyplomu Honorowego Obywatelstwa Brzegu, przyznanego uchwałą Rady Miejskiej. Aktu tego dokonali burmistrz Wojciech Huczyński oraz przewodniczący Rady Miejskiej Janusz Gil. Jan Milun otrzymał także Pierścień Tysiąclecia – wyróżnienie od kard. Henryka Gulbinowicza. W uroczystości wzięli również udział wikariusz generalny na zachodnią Rosję ks. prałat Jerzy Steckiewicz, dr Ludmiła Iwanowa z Kaliningradu i Janusz Wójcik – dyrektor Departamentu Kultury Urzędu Marszałkowskiego w Opolu. Uroczystość uświetnił koncert wokalne muzyki poważnej pt. *Wracam do swego miasta* w wykonaniu chóru Cantorum Opoliensis „Legenda” z Opola pod kierownictwem Elżbiety Willim, chóru św. Maksymiliana z parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Brzegu pod kierunkiem s. Kazimiery Potok. W koncercie uczestniczyli także soliści: Małgorzata Pańko (mezzosopran, Opera Narodowa w Warszawie), Feliks Widera (tenor, Opera Śląska w Bytomiu), Bogdan Makal (bas, baryton, Akademia Muzyczna Wrocław), Wojciech Kubica (akompaniament). Utwór *Nad rzeką* zaśpiewał z wielkim przejęciem nowy honorowy obywatel Brzegu Jan Milun⁵⁴.

Jednym z ostatnich wielkich przedsięwzięć tego wybitnego brzeżanina był międzynarodowy koncert na Jasnej Górze w Częstochowie, upamiętniający 325. rocznicę odsieczy wiedeńskiej 12 września 2008 r. Wtedy też odbyła się tam światowa premiera utworu *Gloria* na chór mieszany, zamówionego przez tego artystę w 2004 r. u chicagowskiego kompozytora Jarosława Gołombiowskiego (absolwenta Akademii Muzycznej we Wrocławiu)⁵⁵. Jan Milun zmarł 24 czerwca 2014 r. w Bostonie. Jego wolą było jednak spocząć w rodzinnym Brzegu, gdzie został pochowany 5 lipca 2014 r.

Ostatnim znaczącym wydarzeniem muzycznym w murach świątyni był koncert zorganizowany przez burmistrza Brzegu i parafię z okazji jubileuszu 600-lecia konsekracji kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja. W sobotni wieczór 16 września 2017 r. jego wnętrze wypełniła muzyka Antonína Dvořáka (IX Symfonia e-moll op. 95 *Z Nowego Świata*) oraz Gabriela Fauré (Requiem) w wykonaniu Brzeskiej Orkiestry Symfonicznej im. Księcia Jerzego II Piasta, a także połączonych chórów Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Uniwersytetu Wrocławskiego „Gaudium” oraz chóru „Oktoich” z Wrocławia, z udziałem solistów Hanny Sosnowskiej (sopran) i Michała Ziemaka (baryton). Orkiestrą i chórmi dyrygował brzeżanin Marek Kudra. Koncert dedykowany był także pamięci Kurta Masura⁵⁶. Na zakończenie orkiestra wykonała marsz, będący częścią symfonii,

⁵⁴ SM, *Honorowy obywatel*, „Gazeta Brzeska” 2005, nr 22, s. 2.

⁵⁵ *Międzynarodowy Koncert upamiętniający Naszego Ukochanego Papieża Jana Pawła II, Jasna Góra 12.09.2008 (program)*.

⁵⁶ UM, *600-lecie konsekracji kościoła świętego Mikołaja*, „Gazeta Brzeska” 2017, nr 18, s. 1.

skomponowanej w 1839 r. przez nieznanego autora. Zapis nutowy tego utworu został odnaleziony w 2016 r. w wieży brzeskiego ratusza, podczas prowadzonych tam prac remontowych. Wydarzenie to, które zgromadziło liczne grono brzeżan, otrzymało niezwykle oprawę w postaci efektów świetlnych, które ukazywały dodatkowo piękno brzeskiej świątyni.

Bibliografia

Opracowania

- 3 *Opolskie Dni Oratoryjne (program)*, Opole 1975.
15. *Międzynarodowy Festiwal Muzyczny EuroSilesia (program)*, Wrocław 2005.
- II Olimpiada Muzyczna*, Brzeg 2007.
- VI Międzynarodowy Festiwal Muzyczny*, Brzeg 1996.
- IX Międzynarodowy Śląski Festiwal Muzyczny Porozumienie (program)*, Wrocław 1999.
- Bednarczuk T., *Jan Milun*, [w:] T. Bednarczuk, P. Pawlita, *Brzeżanie*, Brzeg 2008.
- Brieg. Stadt und Landkreis*, Goslar 1964.
- „Brieger Zeitung” 1884, Nr. 37, 6.05.1884.
- Bubiłek A., *Honoris Causa dla Kurta Masura*, „Magazyn Brzeski” 1999, nr 9, 22.04.1999.
- Bubiłek A., *Jak powstała „Kantata Brzeska”*, „Gazeta Brzeska” 1994, nr 13, 1.07.1994.
- Bubiłek A., *Kurt Masur stworzył Festiwal*, „Magazyn Brzeski” 1998, nr 9, 27.04.1998.
- Burgemeister L., *Der Orgelbau in Schlesien*, Frankfurt am Main 1973.
- Hahn A., *Die Michael-Engler-Orgel in Grüssau (Krzeszow/Polen), Restaurierung und Rekonstruktion*, „Ars Organi” 2009, No. 57, H. 1.
- Hołownia P., *Wielkie organy Michała Englera Młodszego w Krzeszowie*, [w:] *Krzeszów usświęcony łaską*, Wrocław 1997.
- Instytut Kurta Masura (folder)*, Wrocław 2005.
- Irgang W., *Neuere Geschichte der Stadt Brieg 1740–1980*, Goslar 1980.
- Jakubowicz B., *Porozumienie*, „Gazeta Brzeska” 1999, nr 17, 27.04.1999.
- Janota J., *Koncert stulecia, czyli dar papieżowi*, „Magazyn Brzeski” 1998, nr 21, 21.10.1998.
- Janota J., *Na jubileusz ponad 7 wieków*, „Magazyn Brzeski” 1998, nr 9, 27.04.1998.
- Krzewicka J., *Sentyment, który sprawił tak wiele*, „Kurier Brzeski” 1998, nr 17, 22.04.1998.
- Krzewicka J., *Znów czuję, że jestem w domu*, „Kurier Brzeski” 1999, nr 16, 25.04.1999.
- Krzewicki W., *Muzyka serc*, „Kurier Brzeski” 1998, nr 42, 23.10.1998.
- Kudell F., *Max Drischner, Leben und Wirken dargestellt nach zeitgenössischen Dokumenten und Erinnerungen*, Vlotho 1987.
- Międzynarodowy Koncert upamiętniający Naszego Ukochanego Papieża Jana Pawła II, Jasna Góra 12.09.2008 (program)*.
- Müller M., *Wie eine gute Predigt – Der Brieger Kantor Max Drischner*, „Orgel International” 2002, Bd. 6.
- „Oder Blatt” Jg. 13, 1874, Nr. 45, 15.06.1874.
- Organ w kościele św. Elżbiety we Wrocławiu, Historia i perspektywa odbudowy*, red. B. Tabisz, B. Raba, Wrocław 2006.

- Pawlita P., *Kurt Masur*, [w:] T. Bednarczuk, P. Pawlita, *Brzeżanie*, Brzeg 2008.
- Pawlita P., *Max Drischner*, [w:] T. Bednarczuk, P. Pawlita, *Brzeżanie*, Brzeg 2008.
- Peszko A., *Kościół św. Mikołaja w Brzegu. Zarys historii*, Brzeg 1997.
- Peszko A., *Wieże wiary, rzecz o stosunkach wyznaniowych w Brzegu od II połowy XVIII do końca XIX wieku*, Brzeg 2008.
- Reche R., *Kurt Masur*, „Schlesisches Wochenblatt” 2004, Nr. 33, 13–19.08.2004.
- Rocznicowy koncert*, „Gazeta Brzeska” 1998, nr 38, 20.10.1998.
- SM, *Honorowy obywatel*, „Gazeta Brzeska” 2005, nr 22, 23.11.2005.
- Śląski Festiwal Muzyczny Porozumienie (folder)*, Wrocław 1997.
- Śląskie Festiwale Muzyczne Porozumienie (folder)*, Wrocław 1996.
- UM, *600-lecie konsekracji kościoła świętego Mikołaja*, „Gazeta Brzeska” 2017, nr 18, 20.09. 2017.
- wk, *Koncert jakiego nie było*, „Kurier Brzeski” 1998, nr 41, 23.10.1998.